

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY

THE STATE COUNCIL FOR NATURE CONSERVATION

Member of IUCN

National CITES Scientific Authority

Ministerstwo Środowiska, ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
tel.: (+48) 22-57-92-017, fax: (+ 48) 22 57 92 730, sekretariat@prop.mos.gov.pl

PROP/2014-24-1-ws

Warszawa, 1 grudnia 2014 r.

Sz.P. Marek Sawicki

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

OPINIA

w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi zmieniającego rozporządzenie w sprawie wykazu ryb uznanych za nierodzone i wykazu ryb uznanych za rodzime oraz warunków wprowadzania ryb uznanych za nierodzone, dla których nie jest wymagane zezwolenie na wprowadzenie

Niniejsza opinia wydawana jest na podstawie art. 96 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody, po przeanalizowaniu projektu zmiany rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie wykazu ryb uznanych za nierodzone i wykazu ryb uznanych za rodzime oraz warunków wprowadzania ryb uznanych za nierodzone, dla których nie jest wymagane zezwolenie na wprowadzenie, uważa, że **nie ma obecnie podstaw do uznania sterleta *Acipenser ruthenus* za gatunek rodzimy w Polsce**. W związku z powyższym Rada opiniuje przedmiotowy projekt wraz z uzasadnieniem negatywnie.

UZASADNIENIE

W uzasadnieniu do projektu rozporządzenia podano, że „analiza przeprowadzona przez Instytut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza w Olsztynie wykazała występowanie w Polsce sterleta (*Acipenser ruthenus*)” i że „gatunek ten na obszarze Polski występuje w dorzeczu Dniestru”. Jednak nie zostały podane jakiegokolwiek informacje na temat tego, na czym polegała ta analiza, np. tego, czy była przeprowadzona w oparciu o wyniki badań terenowych, czy też zbiorów muzealnych. Brak również informacji o tym, jaki charakter ma stwierdzone występowanie sterleta w Polsce: czy jest ono efemeryczne, czy też stałe, jaka była liczba stwierdzeń, kiedy stwierdzono ten gatunek po raz ostatni itd. Co najważniejsze, stwierdzenie występowania gatunku na danym obszarze nie jest wystarczającym kryterium dla uznania go za gatunek rodzimy, bowiem występowanie takie może być wynikiem działania człowieka. Tymczasem na podstawie uzasadnienia do opiniowanego projektu rozporządzania nie można wysnuć jakiegokolwiek wniosku na ten temat: nie jest wiadome, czy występowanie tego gatunku w Polsce miałyby być np. wynikiem naturalnej ekspansji osobników pochodzących z tarła naturalnego, zachowaniem nieznaną dotąd reliktovej populacji, czy też raczej skutkiem celowego wsiedlenia (np. w ramach prowadzenia działań ochronnych po stronie ukraińskiej), lub ucieczki do wód otwartych z hodowli¹.

¹ Podobne wątpliwości dotyczą pochodzenia populacji babki łysej *Neogobius gymnotrachelus*, którą w 2009 r. wykryto w dorzeczu Dniestru w rzece Strwiąż koło Krościenka (Kukuła i Bylak 2010, 2013). Wobec braku stwierdzeń tego gatunku w górnym biegu Dniestru, a także w ukraińskiej części biegu Strwiąża, nie można wykluczyć, że występowanie populacji po stronie polskiej jest wynikiem celowego wsiedlenia lub przypadkowego zawleczenia.

Nie jest wiadome, czy wyniki analizy, o której mowa w uzasadnieniu, zostały poddane standardowemu procesowi weryfikacji wyników badań naukowych poprzez publikację w formie artykułu, podręcznika czy innego opracowania podlegającego niezależnym recenzjom. Weryfikacji takiej zostały natomiast poddane zarówno te źródła informacji, zgodnie z którymi w ogóle nie stwierdzono obecności sterleta w dorzeczu Dniestru na obecnym obszarze Polski (Rolik 1967, Jelonek i Sobieszczyk 2006, Kukuła i Bylak 2010, 2013, Bartnik i in. 2011) jak i te, które jednoznacznie wskazują na to, że sterlet jest w Polsce obcym elementem ichtiofauny, którego efemeryczne występowanie w naszych wodach jest wyłącznie wynikiem celowych introdukcji, przypadkowych ucieczek z hodowli lub incydentalnego przedostania się przez sztuczne kanały (Rembiszewski i Rolik 1975, Brylińska 2000 za Wilkoszem 1904, Głowaciński i Pawłowski 2011, Witkowski i Grabowska 2012). Sterlet nie został również zaliczony do zagrożonych gatunków polskiej ichtiofauny w stosunkowo nowym opracowaniu pod redakcją Witkowskiego i in. (2009), w powstaniu którego wzięło udział 25 ichtiologów z różnych ośrodków naukowych (w tym Instytutu Rybactwa Śródlądowego). Wszystkie te informacje wskazują, że sterlet występuje w Polsce poza swoim naturalnym zasięgiem, zatem zgodnie z definicją zawartą art. 5 pkt 1c ustawy o ochronie przyrody, jednoznacznie należy uznać go za gatunek obcy w naszym kraju. Doniesienia o naturalnym występowaniu sterleta w Polsce w dorzeczu Dniestru, pochodzące z okresu międzywojennego, dotyczyły terenów obecnej Ukrainy (Kolman 2005 za Kulmatyckim 1934). Gdyby przyjmować je jako wykładnię, należałoby uznać za gatunki rodzime w Polsce także wiele innych taksonów występujących jedynie za wschód od naszych obecnych granic.

Zgodnie z uzasadnieniem do projektu rozporządzenia, proponowana zmiana statusu sterleta z gatunku uznawanego za nierodzimym, na gatunek rodzimy, jest podyktowana „planowanym podjęciem działań restytucyjnych” oraz tym, że wymagana jest aktywna ochrona nielicznych, izolowanych populacji występujących w Dniestrze. W uzasadnieniu brak podstawowych informacji o planowanych działaniach. Nie wiadomo na przykład, czy restytucja ma obejmować jedynie wody na obszarze Polski, czy również na Ukrainie. Wobec tego, że Polska wg dostępnych danych znajduje się poza obszarem naturalnego występowania sterleta, trudno ewentualne wsiedlanie tego gatunku na obszarze naszego kraju nazwać restytucją. Zgodnie z kryteriami IUCN byłaby to introdukcja (IUCN/SSC 2013).

Nawet przy założeniu, że byłaby to restytucja, informacje w uzasadnieniu do projektu nie pozwalają na ocenę, czy będzie ona przeprowadzana zgodnie z kryteriami wypracowanymi dla tego typu programów przez IUCN (IUCN/SSC 2013), na przykład tego, czy przyczyny, które w przeszłości wywołały zagrożenie gatunku, zostały już usunięte. Wspomniano jedynie, że katastrofa ekologiczna (nie wiadomo na czym ona polegała) miała miejsce na początku lat 80. XX wieku, natomiast nie jest wiadome, czy wspomniane inne czynniki zagrożenia, czyli zabudowa hydrotechniczna dolnej części głównego koryta Dniestru i rabunkowa gospodarka, nie są już istotnymi przeszkodami dla odbudowy gatunku. Zgodnie z zaleceniami IUCN, informacje te mają podstawowe znaczenie dla oceny efektywności tego typów programów ochrony i zasadności ich podejmowania. W skrajnych przypadkach, bez prowadzenia dodatkowych działań osłonowych w celu zmniejszenia śmiertelności, programy takie mogą bowiem skutkować utrzymywaniem skazanych na wyginięcie populacji typu „ujście”, w których produkcja młodych jest zbyt mała dla kompensacji śmiertelności (Pulliam i Danielson 1991). Podobne problemy znane są z doświadczeń zebranych w czasie prowadzonego w naszym kraju programu restytucji jesiotra ostronosego *A. oxyrinchus*.

W uzasadnieniu projektu nie podano również, jaki podgatunek sterleta będzie wsiedlany (dla dorzecza Dniestru rodzimy jest jedynie podgatunek nominatywny *A. r. ruthenus*) oraz czy wsiedlane osobniki będą pozyskane z komercyjnych hodowli (co zdaniem Rady dyskwalifikowałoby planowany projekt), czy też z odłowów z ukraińskich populacji wolnożyjących. Zamieszczenie w rozporządzeniu nazwy całego gatunku, bez zawężenia do

podgatunku, dopuszczaloby wykorzystywanie do zarybień także *A. r. kamensis* lub mieszańców pomiędzy podgatunkami, co w przyrodniczego punktu widzenia byłyby niedopuszczalne. Brak informacji o tym, czy została przeprowadzona ocena skutków ewentualnych introdukcji sterleta dla rodzimej przyrody, w tym dla unikatowej dla polskich warunków ichtiofauny dorzecza Strwiąża. Zagrożenia takie mogą się wiązać zarówno z potencjalnym drapieżnictwem i konkurencją sterleta z gatunkami rodzimymi, jak i z możliwością zawleczenia z wsiedlanymi osobnikami obcych chorób i pasożytów. Należy podkreślić, że część polskiego fragmentu dorzecza rzeki Strwiąż jest włączona do Specjalnego Obszary Ochrony Siedlisk (SOO) „Ostoja Góry Słonne” (kod obszaru PLH180013), którego celem ochrony są między innymi występujące tu ryby z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Akceptacja wszelkich programów mogących wpływać na ichtiofaunę Strwiąża i jego dopływów powinna więc być poprzedzona analizą ich oddziaływania na cele ochrony tego obszaru. W uzasadnieniu projektu rozporządzenia brak informacji o wykonaniu takiej analizy przez odpowiedni RDOŚ.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody nie kwestionuje konieczności rozważenie podjęcia wysiłków w celu ochrony sterleta w granicach jego rodzimego zasięgu. Być może dla takich działań, w związku z brakiem innych odpowiednich siedlisk, wskazane byłoby także jego wsiedlanie na terenie Polski. Jednak brak w uzasadnieniu podstawowych informacji uniemożliwia wykluczenie ryzyka, że proponowana zmiana rozporządzenia może doprowadzić do prowadzenia (w dużym stopniu niekontrolowanego) wsiedlania obcego gatunku ryby do cennego przyrodniczo skrawka dorzecza Dniestru na obszarze Polski, w ramach działań, których celowość jest obecnie co najmniej dyskusyjna. Proponowana zmiana oznaczałaby też umożliwienie wsiedlania sterleta z dowolnych podgatunków, co mogłoby spowodować nieodwracalne szkody przyrodnicze, poprzez niemożliwą do odwrócenia hybrydyzację. Realizacja programu introdukcji, pod warunkiem spełnienia wszystkich kryteriów i uzyskaniu odpowiednich zezwoleń, jest możliwa także bez nowelizacji rozporządzenia. Działania takie także powinny być przedmiotem opiniowania PROP, podobnie jak programy dotyczące reintrodukcji czy introdukcji innych gatunków. Przy rozpatrywaniu ich zasadności należy brać pod uwagę spełnienie kryteriów IUCN.

Biorąc powyżej pod uwagę, rozpatrywany projekt w jego aktualnym brzmieniu i przy obecnym uzasadnieniu można było zaopiniować jedynie negatywnie.

Jednocześnie Państwowa Rada Ochrony Przyrody wnosi, by biorąc pod uwagę zadania określone 96 ust. 3 pkt 2 i 4 ustawy o ochronie przyrody, uwzględnić Radę w procesie konsultowania projektów strategii, planów, programów i projektów aktów prawnych opracowywanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, które mogą mieć znaczenie dla ochrony przyrody.

dr Andrzej Kepel
przewodniczący PROP

Do wiadomości:

- Maciej H. Grabowski – Minister Środowiska
- Piotr Otawski – Główny Konserwator Przyrody
- Michał Kięłsznia – Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
- Agnieszka Marcela – Regionalny Konserwator Przyrody w Rzeszowie
- a/a

Cytowane źródła:

- Bartnik W., Epler P., Jelonek M., Klaczak A., Książek L., Mikołajczyk T., Nowak M., Popek W., Sławińska A., Sobieszczyk P., Szczerbik P., Wyrębek M. 2011. Gospodarka rybicka w aspekcie udrażniania cieków dorzecza Małej i Górnej Wisły. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 13: 1–228.
- Brylińska M. 2000. *Ryby słodkowodne Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 521 ss.
- Głowaciński Z., Pawłowski J. 2011. Wykaz gatunków obcych wprowadzonych i zawleczonych. w: Głowaciński Z., Okarma H., Pawłowski J., Solarz W. (red.) *Gatunki obce w faunie Polski. I. Przegląd i ocena stanu*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 30–50.
- IUCN/SSC. 2013. *Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations. Version 1.0*. Gland, Switzerland: IUCN Species Survival Commission.
- Jelonek M., Sobieszczyk P. 2006 *Wojewódzki Program Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych Województwa Podkarpackiego w Zakresie Przywrócenia Możliwości Migracji oraz Restytucji Ryb Dwuśrodowiskowych*. Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego.
- Kolman R. 2005. *Jesiotry*. Wyd. II. IRS: 140 ss.
- Kukuła K., Bylak A. 2010. Ichtiofauna górnego Strwiąża i Mszanki. *Rocz. Bieszczadzkie*, 18: 178–191.
- Kukuła K., Bylak A. 2013. Rodzima populacja babki łysej *Neogobius gymnotrachelus* w Polsce? *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 3: 61–65.
- Pulliam H. R., Danielson B. J. 1991. Sources, sinks, and habitat selection: a landscape perspective on population dynamics. *American Naturalist*, 137: 50–66.
- Rembiszewski J.M., Rolik H. 1975. *Kręglouste i Ryby – Cyclostomata et Pisces*. Katalog Fauny Polski, 38. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa: 252 ss.
- Rolik H. 1967. Materiały do ichtiofauny Strwiąża (dopływu Dniepru), ze szczególnym uwzględnieniem *Gobio gobio* (L.) i *Cobitis (Sabanejewia) aurata* (Fil.). *Fragmenta Faunistica*, 14: 133–151.
- Witkowski A., Kotusz J., Przybylski M. 2009. Stopień zagrożenia słodkowodnej ichtiofauny Polski: Czerwona lista minogów i ryb – stan 2009. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, 65 (1): 33–52.
- Witkowski A., Grabowska J. 2012. The non-indigenous freshwater fishes of Poland: Threats for native ichthyofauna and consequence for fishery: A review. *Acta Ichthyologica et Piscatoria*, 42: 77–87.